

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

ביצה שנולדה ביום טוב

(ב' א') משנה: ביצה שנולדה ביום טוב - בית שמאי אומרים: תאכל. ובית הלל אומרים: לא תאכל (בו ביום¹).
(ומברר) במאי עסקינן? אילימא בתרנגולת העומדת לאכילה (שאינה מוקצת), מאי טעמייהו דבית הלל?! אוכלא דאפרת הוא (אוכל שנפרד)! אלא בתרנגולת העומדת לגדל ביצים, מאי טעמייהו דבית שמאי?! מוקצה היא!
ומאי קושיא? דלמא בית שמאי לית להו מוקצה? קא סלקא דעתין: אפילו מאן דשרי במוקצה, בנולד אסור, מאי טעמייהו דבית שמאי?

אמר רב נחמן: לעולם בתרנגולת העומדת לגדל ביצים, ודאית ליה מוקצה אית ליה נולד, ודלית ליה מוקצה לית ליה נולד, בית שמאי כרבי שמעון ובית הלל כרבי יהודה.

(ומבאר שיטת רב נחמן) גבי שבת, דסתם לן תנא כרבי שמעון, **דתנן**: מחתכין את הדלועין לפני הבהמה, ואת הנבלה לפני הכלבים, מוקים לה לבית הלל כרבי שמעון. אבל גבי יום טוב דסתם לן תנא כרבי יהודה, **דתנן**: אין מבקעין עצים מן הקורות ולא מן הקורה שנשברה ביום טוב, מוקים לה לבית הלל כרבי יהודה.

(ב' ב') מכדי מאן סתמיה למתניתין, רבי, מאי שנא בשבת דסתם לן כרבי שמעון, ומאי שנא ביום טוב דסתם לן כרבי יהודה?

אמרי: שבת דחמירא ולא אתי לזלזולי בה, סתם לן כרבי שמעון דמיקל. יום טוב דקיל ואתי לזלזולי ביה, סתם לן כרבי יהודה דמחמיר².

(ושקיל וטרי, ומסיק) אלא אמר רבה: לעולם בתרנגולת העומדת לאכילה, וביום טוב שחל להיות אחר השבת עסקינן, ומשום הכנה (אוסרים בית הלל). וקסבר רבה כל ביצה דמתילדא האידינא, מאתמול גמרה לה (ואף על גב דבידי שמים הוא, אסור. דבעינן כל סעודות שבת וסעודות יום טוב, שיהו מזומנות ומוכנות מבעוד יום של חול).

ורבה (שאסר אפילו הכנה שאינה בידיים ממש) לטעמיה, דאמר רבה: מאי דכתיב³ "וְהָיָה בַיּוֹם הַשְּׁשִׁי וְהָכִינוּ אֶת אֲשֶׁר יִבְיְאוּ"⁴? חול מכין לשבת, וחול מכין ליום טוב (ויום טוב נמי קרוי שבת ובעיא סעודתו הזמנה, והזמנתה בחול⁵). ואין יום טוב מכין לשבת, ואין שבת מכינה ליום טוב.

אמר ליה אביי: אלא מעתה יום טוב בעלמא (שאינו אחר שבת) תשתרי!

¹ רש"י. וזו אחת משלוש המחלוקות שמוזכרות במשנה, בהם נוקטים בית שמאי לקולא (שתי המחלוקות הנוספות: לב"ש חמץ בככותבת, ולב"ה בכזית. השוחט ביום טוב, לב"ש יחפור בדקר ויכסה, ולב"ה לא ישחוט אא"כ היה לו עפר מוכן, ויתבאר להלן).

² **דין מוקצה ונולד ביו"ט** יתבאר, בעזרת ה' יתברך, בהמשך, ובעיקר בשילהי המסכת (כפי שעשו רי"ף ורא"ש).

³ שמות, פרשת בשלח, טז,ה.

⁴ "והכינו", והזמינו. כגון מכאן אני אוכל למחר (דאי משום הכנה בידיים ולומר שיאפו ויבשלו מבעוד יום, בהדיא כתיב את אשר תאפו אפו. אלא הזמנה בפה קאמר), וכתיב "ביום הששי". וסתם ששי חול הוא. ואחשבה רחמנא לסעודת שבת שיזמיננה מבעוד יום ובחול. רש"י.

⁵ אבל סעודת חול לא חשיבא ולא שייכא בה הזמנה, הלכך באחד בשבת בעלמא לית לן למיסר ביצה שנולדה ביה משום דאתכן בידי שמים, דסעודת חול לא אצרכה רחמנא זמון מבעוד יום, דלא שייך בה מוקצה. רש"י.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

(ומתוך) גזרה משום יום טוב אחר השבת.

(ומקשה) שבת דעלמא (שאינה אחר יום טוב) תשתרי (לגמוע ביצה חיה שנולדה בו)!

(ומתוך) גזרה משום שבת אחר יום טוב.

(ומקשה) ומי גזרינן (ומי אחמור רבנן בביצה למגזר היתרא משום איסורא)? והא **תניא**: השוחט את התרנגולת ומצא בה ביצים גמורות, מותרות לאכלן ביום טוב. ואם איתא, ליגזר משום הנך דמתילדן ביומיהן!

אמר ליה: ביצים גמורות במעי אמן מילתא דלא שכיחא היא, ומילתא דלא שכיחא, לא גזרו בה רבנן.

רב יוסף אמר: גזרה משום פירות הנושרין.

(ג' א') אמר ליה אביי: פירות הנושרין טעמא מאי? גזרה שמא יעלה ויתלוש, היא גופה גזרה, ואנן ניקום ונגזור גזרה לגזרה?! כולה חדא גזרה היא.

רבי יצחק אמר: גזרה משום משקין שזבו.

אמר ליה אביי: משקין שזבו טעמא מאי? גזרה שמא יסחוט, היא גופה גזרה ואנן ניקום ונגזור גזרה לגזרה?! כולה חדא גזרה היא.

ואף רבי יוחנן סבר גזירה משום משקין שזבו.

שיטות הראשונים

ביאור איסור ביצה שנולדה: בביאור דעת בית הלל, נאמרו ארבע דעות: לרב נחמן, תרנגולת העומדת לגדל ביצים, ואסורה משום נולד. לרבה, אסורה מהתורה משום הכנה. לרב יוסף, גזירה משום פירות הנושרים. לרבי יצחק ורבי יוחנן, גזירה משום משקים שזבו. **והרי"ף ורא"ש** הביאו רק את טעמו של רבה, ופסקו כמותו.⁶ וכן פסקו **הראשונים**. וכן פסק **השו"ע**.

הכנה דרבה דאורייתא או דרבנן: דעת **רוב הראשונים**, שאיסור הכנה הוא מדאורייתא, מדכתיב "וְהִכִּינוּ אֶת אֶשֶׁר יִבְיְאוּ", ודרשה גמורה היא. ודעת **הרמב"ם ומאירי** שהאיסור מדרבנן,⁷ ואסמכתא בעלמא היא. **והשו"ע ורמ"א** פסקו **כרוב הראשונים**.⁸

⁶ הרי"ף הביא טעמו של רבה בלבד. וביאר הרא"ש (סי' א): אף על גב דרבי יוחנן אית ליה נמי טעמא דמשקין שזבו. משום דנראה לו גזירה רחוקה לדמות ביצה למשקין שזבו או לפירות הנושרים כדמפרש הש"ס משום דביצה אוכלא ובלועה ופירות מיגלו ומשקין לאו אוכלא. הלכך נראה לו לפרש משום הכנה כיון דקיימא לן הלכתא כרבה דאית ליה הכנה. וגם קיימא לן דכל ביצה דמתילדא היאידנא מאתמול גמרה לה. עיי"ש.

⁷ וביאר פמ"ג (פתיחה להלכות יו"ט, פרק א, סעי' כג), שלפי הרמב"ם, הא דאמרינן, ג' ב', שלרבה ספיקא אסורה דבר תורה, זה רק לפי ההוא אמינא. אבל אליבא דרב אשי שדבר שיש לו מתירין אפילו בדרבנן וספק אסור, גם לרבה הוא רק מדרבנן.

⁸ או"ח שו"ע - תקזב, (משנ"ב ס"ק יג). רמ"א - תקיגו, ("אבל ביום טוב שחל באחד בשבת, שאז יש לחוש שמא נולדה בשבת ואסור מדאורייתא ביום טוב...") וראה משנ"ב ס"ק לו. מקורות: תוספות (ב' ב', ד"ה והיה; הו"ד בהגהות אשר"י, סי' א הגהה ב). רמב"ן (מלחמות ה', ב ב ברי"ף, ד"ה אמר הכותב דברי ה"ר אפרים). החינוך (מצוה רצח, בסופה). רשב"א (עבוה"ק, בית מועד, ה"ד, עמ' רט). רבינו ירוחם (תולדות אדם וחווה, נתיב טו, חלק ה, אות כב). רבינו יהונתן (ב א ברי"ף, ד"ה ועצים שנשרו). תרומת הדשן (סי' עט; הו"ד

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

הגדרת איסור הכנה ודין מוקצה: דעת רש"י שגזירת הכתוב היא בסעודת שבת ויו"ט, שצריכה הזמנה והכנה מיום חול. ורבה יליף מהכא (פסחים מ"ז ב') דמוקצה דאורייתא.⁹ והיות שלא הוזמנה בפה מאתמול, נחשבת מוקצה. דעת בעל המאור שאין כאן חשש מוקצה, וגזירת הכתוב היא רק בהכנה הבאה מיום קודש לחבירו. אבל בהכנה הבאה בו ביום, אין בה שום איסור.¹⁰ וכן דעת תוספות, רמב"ן, ורשב"א שדין הכנה אינו מדין מוקצה. אלא "סעודת יו"ט ושבת חשיבא למהוי להו הזמנה, והלכך כל שתהא להן הזמנה, אינו בדין שיזמין שבת ליו"ט, ולא יו"ט לשבת. אבל הם מכינים לעצמן".¹¹

איזו הכנה נאסרה: כתבו תוספות בשם ריצב"א, דלא שייך הכנה באפיה ובישול, דאין זה אלא תיקון בעלמא שמתקן המאכל. ולא שייך הכנה, אלא לעניין ביצה ועירוב שהוא דבר חדש.¹² וכן דעת ספר החינוך. ודעת רש"י, מחזור ויטרי, רמב"ם, רמב"ן, ר"ן, ומהר"ם חלוואה, שגם באפיה ובישול איכא הכנה דרבה.¹³ וכן פסק השו"ע.¹⁴

השוחט את התרנגולת ומצא בה ביצים גמורות: מבואר בברייתא שמותר לאכלן ביום טוב. רבינו אפרים מוקי הך ברייתא ביום טוב דעלמא; אבל ביום טוב שלאחר השבת, אסור מספק, דלמא הוי מתילדא היום.¹⁵ והרא"ש כתב דבכל יום טוב איירי. וכן דעת רז"ה, רמב"ן, ור"ן. וכתב ר"ן שכן משמע מסתימת הרי"ף.¹⁶ וכן פסק השו"ע.¹⁷

גם בב"י.⁹ וכן דעת הטור בשם אהיו רבי יחיאל (או"ח תקזב, וכפי שהסבירו שם הב"י, על פי התוספות). רמב"ם (פיה"מ ריש ביצה, משנה א). מאירי (בית הבחירה, ב' ב', ד"ה זה).

והקשה עליו הרשב"א (ד"ה רבה לטעמיה, וד"ה ואין שבת מכינה ליו"ט) שלוש קושיות: א. הרי חזר בו רבה, לפי המסקנה בפסחים, והכנה דאורייתא ומוקצה דרבנן. ב. מהגמרא כאן משמע שאם היתה הביצה נגמרת ביום טוב עצמו, היתה מותרת. אמנם, אם כרש"י, שהאיסור משום שלא הוכנה ביום חול, היתה צריכה להיאסר גם כשנגמרת ביום טוב. ג. בגמרא בעירובין, ל"ח ב', מבואר שאם הנחת העירוב פועלת בתחילת יום שבת, שבת מכינה לעצמה, ומהני ולרש"י, הרי חייבים להכין מיום חול, ואיך מהני?! (וראה שטמ"ק)⁹

שאין מותר בשבת דבר שנברא ביום טוב מאתמול, ולא ביום טוב דבר שנברא בשבת מאתמול. ואין בזה שום סרך מוקצה אלא גזירת הכתוב כך היא. בעל המאור.¹⁰

מקורות: רש"י (ב' ב', ד"ה ורבה, לטעמיה דאמר רבה). בעל המאור (א א ברי"ף ביצה). תוספות (ב' ב', ד"ה והיה). רמב"ן (פסחים טו א ברי"ף, מלחמות). רשב"א (ד"ה רבה לטעמיה).¹¹

תוספות הקשו, הואיל והכנה דאורייתא, היאך אופין ומבשלין מיום טוב לשבת. וכי תימא על ידי עירובי תבשילין, וכי אתי תקנתא דרבנן וליעקר הכנה דאורייתא?! וכתבו ליישב, דרבה גופיה אזיל לטעמיה דאית ליה הואיל ואי מקלעי אורחין חזי ליה, השתא נמי חזי ליה. עוד כתבו: ואפילו לדין (שפוסקים כרב חסדא. וראה להלן, ריש פרק שני, פסיקת ההלכה בדין 'הואיל') ניחא, דכל דבר אפוי ומבושל לא שייך ביה הכנה, שאינו מחוסר רק תקון בעלמא, דמעיקרא הוה חזי ליה; רק גבי ביצה, שהוא דבר חדש שלא היתה בעולם, ולא היתה ראויה כלל מעיקרא. (יש להעיר, שתוספות התייחסו לאפיה ובישול מיו"ט לשבת. ובמקרה הפוך, צ"ב).¹²

וכתב רמב"ן, דרב חסדא לית ליה הכנה דרבה. וכן כתב בעל התרומה (הל' שבת, סי' רנג. הו"ד ברא"ש, סוסי"א). וכן כתב בניאור הגר"א (או"ח תקבז, ס"ק יד) דמה שכתבו תוספות (דאין הכנה באפיה ובישול, דאי לאו הכי, איך עקרו רבנן ע"י עירוב תבשילין הכנה דאורייתא), אינו מוכרח, דרבה ורב חסדא אזלי לשיטתייהו, ורב חסדא לית ליה 'הואיל', ולכן לית ליה הכנה. ואנן, אע"ג דקיי"ל כהכנה דרבה (שאסורה מהתורה), אעפ"כ עירוב תבשילין מדרבנן, דאמרין 'הואיל'.¹³

תקגא (ומשנ"ב ס"ק ב, ושעה"צ אות ג). מקורות: תוספות (ביצה ב' ב', ד"ה והיה; עירובין ל"ח א', ד"ה משום). חינוך (מצוה רצח, בסופו). רש"י (ב' ב', ד"ה דכל, וכמבואר בדברי תוספות). רמב"ן (מלחמות, פסחים, אלו עוברין, טו א ברי"ף). מחזור ויטרי (סי' רפד, דין עירובי תבשילין). ר"ן (פסחים, יד ב ברי"ף, ד"ה וכתב הרב אלפסי). מהר"ם חלוואה (פסחים מ"ח א', ד"ה ולענין). רמב"ם (פירוש המשנה, ריש פרק ב' דביצה).¹⁴

כיון דאשכח גמורות, דלמא אם לא נשחטה היתה יולדת היום, ואסורה מספק דהוה ליה ספיקא דאורייתא. רא"ש.¹⁵

ולגבי סברת רבינו אפרים דילמא מאתמול גמרה לה, והויא לה שבת מכינה ליו"ט, דאע"ג דספיקא הוא, הוה ליה ספיקא דאורייתא, ולחומרא! תירץ הרז"ה דביצים במעי תרנגולת, אף על פי שהן גמורות, הרי הן כאחד מאבריה (דאע"ג דאמרין לקמן, ו' ב', דמותרות לאכלן בחלב, היינו לומר שאין תורת בשר עליהם; אבל לענין הכנה חשיבא לן כגידולי תרנגולת עצמה, דלא מיתסרי משום הכנה).¹⁶

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות יום טוב, סימן תקג)

א. אסור לאפות או לבישל או לשחט ביום טוב לצורך מחר, אפלו הוא שבת או יום טוב ואפלו בשני ימים של ראש השנה...

(או"ח, הלכות יום טוב, סימן תקיג)

- א. ביצה שנוקדה ביום טוב אסור לגע בה, הגה: דהינו לטלטלה, (מרדכי ריש ביצה ופי' כל הכלים), וכל שכן שלא לאכלה...
- ז. השוחט תרנגולת ומצא בה ביצים גמורות, מתרות; ואפלו ביום טוב שלאחר השבת.

ורמב"ן תירץ, שאין הכנה אוסר אלא בדבר שלא בא לידו אלא מחמת אותה הכנה (כגון ביצה שנוקדה, שאלמלא הכנת שבת לא בא לידו ביום טוב); אבל הכא ביצים גמורים לא בא לדינו מחמת הכנת שבת אלא מחמתנו ששחטנו התרנגולת. הלכך לא מיתסרי אפילו ביום טוב אחר השבת. והובאו התירוצים **בר"ן**. ולשון **הרא"ש**: דלא מיקריא הכנה, אם לא שנגמרה הביצה היום על ידי הכנה שמא תמול; ובמעיי אמה לא נגמרה, עד שתצא לאויר העולם.

¹⁷ או"ח תקיג, ז. מקורות: רבינו אפרים (הו"ד בראשונים). רא"ש (סי' א). ר"ן (א ב ברי"ף, ד"ה ומדפרכינו). רז"ה (ב ב ברי"ף, ד"ה ומצאתי). רמב"ן (מלחמות, ב ב ברי"ף).